

Nr 1307

Av herr **Holmberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående godkännande av fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen.*

(Lika lydande med motion nr 1132 i Första kammaren)

När kärnvapen för första gången användes i det andra världskrigets slutskede och dessas förödande verkningar kunde konstateras, stod det klart att ett nytt element hade införts i nationernas säkerhetspolitik och att de i fortsättningen måste påverka denna på ett avgörande sätt. Till en början hoppades många att det nya vapnet skulle kunna neutraliseras, kanske t. o. m. nyttiggöras till förmån för världsfreden, genom att helt ställas till Förenta nationernas förfogande. Den förhoppningen visade sig dock vara orealistisk. För Sveriges del blev det snart uppenbart att kärnvapentekniken i hög grad skulle påverka vår försvarspolitik och våra möjligheter att tillgodose de svenska säkerhetskraven. När vi valde en alliansfri utrikespolitisk handlingslinje för att kunna stå neutrala i krig, påtog vi oss tvånget att själva utan stöd utifrån sörja för vår trygghet. Vi kom därmed vid sidan av Schweiz i en särställning bland de europeiska staterna och har i vår bedömning av kärnvapnen måst tillämpa andra betraktelsesätt än t. ex. våra nordiska grannländer.

Riskerna för en världskatastrof vid ohämmad utveckling av kärnvapen blev under 1950-talet allt uppenbarare. Ansträngningarna intensifierades för att inom Förenta nationerna finna vägar att få dessa vapen under kontroll. Sverige har verksamt deltagit i detta arbete.

År 1958 förklarade den svenske representanten i Förenta nationerna att Sverige var berett att medverka till att få slut på kärnvapenproven och att uppnå en begränsning och så småningom ett avskaffande av dessa vapen.

År 1961 framlade förre utrikesministern Östen Undén i Förenta nationerna förslag om att hindra kärnvapnens spridning medelst frivilliga åtaganden att icke anskaffa sådana vapen. Detta skulle kunna ske genom bildandet av kärnvapenfria zoner. Förenta nationerna beslöt att en rundfråga skulle riktas till världens nationer för att efterhöra de skilda staternas villkor för att ansluta sig till sådana zoner. Det svenska svaret avgavs våren 1962. I detta ställdes det allmänna kravet att överenskommelser om kärnvapenfria zoner liksom andra åtgärder inom nedrustningen måste vara så utformade att de inte ger någon stat eller statsgrupp någon ensidig militär fördel.

Som villkor för svensk medverkan i en kärnvapenfri zon framfördes

främst krav på ett fullständigt provstopp som en broms för vapenutvecklingen och vidare på att överenskommelsen om en sådan zon skulle vara träffad före 1963 års utgång.

I sammanhanget uttalade statsminister Erlander att Sverige skulle förbehålla sig rätten att anskaffa taktiska atomvapen så länge som ett internationellt förbud mot kärnvapen inte förelåg.

Därefter har den svenska inställningen i fråga om internationella åtaganden på kärnvapenområdet karakteriserats av kravet på balanserade uppoffringar från kärnvapeninnehavare och kärnvapenfria vid eventuella överenskommelser. Såväl i Förenta nationerna som vid nedrustningskonferensen i Genève har vi vid upprepade tillfällen yrkat på åtaganden från kärnvapenstaterna i form av kärnvapenedrustning för att kunna godta de inskränkningar i handlingsfriheten som de kärnvapenfria staterna genom ingående av fördrag kan komma att åläggas.

I ett anförande inför Förenta nationernas generalförsamling år 1965 yttrade utrikesminister Torsten Nilsson i fråga om förbud mot vidare spridning av kärnvapen:

»Sverige har vid flera tillfällen uttalat som sin uppfattning, vilken vi fortfarande vidhåller, att detta slags arrangemang mot vidare spridning inte är tillräckligt långtgående för att uppfylla den allmänt accepterade målsättningen att frysa den nuvarande situationen på kärnvapenfronten. En verklig frysning skulle enligt vår åsikt fordra mera aktiva bidrag från kärnvapenmakterna själva för att bli effektiv och rent av för att över huvud kunna uppnås.» Man borde alltså, fortsätter han, eftersträva att samtidigt nå överenskommelse om icke spridning, totalt provstopp och produktionsstopp.

Den kärnvapenpolitik som utrikesministern presenterade på detta sätt har haft och har anslutning från samtliga demokratiska partier i vårt land.

Det kan också sägas motsvara den svenska militära sakkunskapens uppfattning. I en promemoria år 1966 angående svenskt deltagande i ett icke-spridningsavtal uttalar chefen för försvarsstaben bl. a. att ett avtal om förbud mot kärnvapenspridning utan någon kompensationsåtgärd för Sveriges del skulle innebära att vår handlingsfrihet går förlorad utan att vi vunnit någon ökad säkerhet, eftersom kärnvapenhotet i vår omvärld icke skulle förändras. Ett sådant avtal riktar sig nästan enbart mot alliansfria icke-kärnvapenstater och har mycket begränsad verkan som nedrustningsåtgärd. Han sammanfattar sin mening sålunda: »Ett icke spridningsavtal utan kompensationsåtgärder medför sådana nackdelar för Sverige att vi icke bör biträda avtalet.»

Den fördragstext som nu föreligger och som regeringen har underställt riksdagen för ratifikation utlovar mycket litet av kompensation till de kärnvapenfria. Balansen mellan stormakterna och de alliansfria icke-kärnvapenmakterna förskjuts till de alliansfrias nackdel med därigenom ökade svårigheter för dem att driva en alliansfri utrikespolitik. Avtalets nedrustnings-

effekt måste antagas bli va ringa, men det utgör dock ett betydelsefullt försök att förhindra en ytterligare spridning av kärnvapen och bör därtill kunna leda till en viss avspänning mellan stormakterna.

Kärnvapenstaternas förbindelse i avtalet består i ett uttalande i inledningen där de tillkännager sin avsikt att vid snarast möjliga tidpunkt uppnå ett stopp för kärnvapenkapprustningen samt att vidtaga effektiva åtgärder i riktning mot kärnvapenedrustning. Vidare återfinnes i artikel VI i avtalet ett åtagande att fortsätta förhandlingar i uppriktig avsikt om effektiva åtgärder med avseende på kärnvapenkapprustningens snara upphörande och på kärnvapenedrustning.

Trots att nära två år har gått sedan denna text accepterades av stormakterna har ingen som helst vilja att ge kompensation i form av kärnvapenedrustning förmärkts. I själva verket har provningsverksamhet och kärnvapenkapprustning pågått i oförminskad takt. Kärnvapenmakterna har vidare närmast avvisat fortsatta diskussioner om ett totalt provstopp och ett produktionsstopp. De har skjutit andra problem i förgrunden vid nedrustningsförhandlingarna.

Sverige har aktivt medverkat vid utformandet av icke-spridningsavtalet. Vi undertecknade det i augusti 1968. Vi bör naturligen fullfölja undertecknandet med en ratifikation. Den omständigheten att vi i motsats till övriga nordiska länder ännu inte har ratificerat måste av omvärlden bedömas bero på Sveriges speciella situation som alliansfri stat. Dröjsmålet understryker den vikt som vi måste lägga vid att kärnvapenmakterna genom sin ratifikation och sin deposition av ratifikationsinstrumenten även formellt gör åtminstone de begränsade åtaganden om nedrustningsåtgärder som avtalet föreskriver.

I avtalets artikel VIII föreskrivs en avtalskonferens efter fem år sedan avtalet trätt i kraft för att granska hur fördragsbestämmelserna förverkligats.

I avtalets artikel X stadgas att varje fördragspart skall under utövande av sin nationella suveränitet ha rätt att uppsäga fördraget om den finner att extraordinära händelser sammanhängande med det ämne som avhandlas i fördraget har äventyrat dess högsta intressen.

I propositionen uttalas: »En svensk anslutning till fördraget skulle öka våra möjligheter att med hänvisning till dess bestämmelser om fortsatta nedrustningsförhandlingar utöva påtryckningar på de för utvecklingen i stort ansvariga stormakterna.» Även om detta uttalande mot bakgrunden av tidigare erfarenheter kan synas vara väl optimistiskt är det för hela världens säkerhet nödvändigt att varje tillfälle tillvaratages att påverka stormakterna i riktning mot en kärnvapenedrustning. Våra möjligheter att bidra till en sådan utveckling, liksom även omsorger om vår egen säkerhet, kräver detta. Därför bör regeringen i samband med depositionen av ratifikationshandlingarna uttala att om godtagbara nedrustningsresultat på kärnvapen-

omådet icke har uppnåtts vid femårsrevisionen Sverige kan komma att betrakta detta som ett extraordinärt förhållande enligt artikel X.

Med stöd av vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte besluta

att godkänna Kungl. Maj:ts proposition nr 164 och

att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till kända vad ovan anförts angående ett regeringens uttalande i samband med ratifikationshandlingarnas deposition.

Stockholm den 2 december 1969

Yngve Holmberg (m)

Gösta Bohman (m)

Leif Cassel (m)

Rolf Eliasson (m)

i Moholm

Carl Eric Hedin (m)

Tage Magnusson (m)

Karin Wetterström (m)

i Borås